

Педагогическо списание на
Великотърновския университет
„Св. св. Кирил и Методий“

ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ВЕСТНИК

Брой 2, 2016

ОБРАЗОВАНИЕТО ПО СВЕТА

ЗА РОЛЯТА НА КООРДИНАТОРА ПО ИНКЛУЗИЯ В
РАБОТАТА НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

Анастасия Ефимова

ON THE ROLE OF THE COORDINATOR FOR INCLUSION
IN THE EDUCATIONAL ORGANIZATION

Anastasia Efimova

Abstract: *The changes in the system of inclusive education in the world and in the Russian Federation; disclosed function, purpose, objectives and role of such experts as the coordinator for the inclusion and tutor; the successful implementation of inclusive education practices.*

Key words: *inclusive education, Coordinator for inclusion, tutor, Disabilities*

През последните години в света активно се обсъжда темата за инклузията и инклузивното образование. *Inclusion* от английски език се превежда като включване. С примери от социалния живот този феномен може да се поясни със смисловата разлика между интеграция и инклузия. По смисъл първият термин (*integration* – обединение, окрупняване) и е със смисъл „да са един до друг“, а вторият *inclusion* означава „да са заедно“. Инклузията се разглежда

като включващ процес, когато всички заедно извършват единна обща работа. Този проблем придобива изключителна актуалност.

В рамките на тази статия разсъжденията се конкретизират за инклузията в образователния процес, а именно за организацията на инклузивното образование (Inclusive education). Във Федералния закон от 29.12.2012 N 273-ФЗ “За образованието в Руската федерация” е определено, че инклузивното образование е осигуряване на равен достъп до образование за всички обучаващи се с отчитане на разнообразието от особените им образователни потребности и индивидуални възможности¹. Тези потребности могат да бъдат съвършено различни. Така например за обучаван с проблеми в опорно-двигателния апарат е необходимо специално конструирано кресло и работен плот, на друг – с проблеми в зрението са нужни очила или друго дидактическо пособие, което да ползва за по-удобно приспособяване към материалната база и подобряване на условията на своя живот, както и за учене. В друг случай е наложително присъствието на помощник за детето (тьютор) – специален възрастен, който да се включи в пространството на детето, за да му помага при решаване на задачи, възникващи в образователния процес, като съобразява темпа и вида на работата, така че то да може активно да действа.

Основна за инклузивното образование е възможността за създаване на индивидуална траектория за обучението на всяко дете. При създаването на такава траектория се основаваме на това, че човекът с инвалидност (с особености на потребностите) е по-различен не по биологични основания, а по социални. Опираме се на идеята за компенсация (обходен път за развитие) и на идеята за приоритета на личността пред нарушението. Именно тези две положения може да се конкретизират като централни за инклузията. Основа на вътрешната култура на инклузивното образователно учреждение е приемането и уважението на всеки участник в образователния процес, т.е. извеждане на обучаващия се извън зависимостта от наличието или отсъствието на ограничени възможности на здравето, инвалидността, надареността и т.н.

През последните десетилетия инклузивното образование се превърна в особено актуално. От средата на XX век непрекъснато

се появяват международни и държавни нормативни актове, насочени за определяне правата на човека и равните възможности в различни сфери на живота за всички членове на обществото. Като първи нормативен акт основателно се приема Всеобщата декларация за правата на човека, приета от ООН през 1948 г. След нея следва приемането на Декларация за правата на детето (1959), Конвенцията за правата на детето (1989) и т.н. Особено внимание във всеки документ е отделено на въпроса за образованието и е закрепено правото на всеобщо задължително безплатно образование. По-късно на законодателно равнище поотделно са обособени правата на най-слабите в социално отношение и уязвими групи от населението – хората с инвалидност. Такива документи са: Декларацията на ООН за правата на умствено изостаналите лица (1971), Декларацията на ООН за правата на инвалидите (1975), Световната програма за действия по отношение на инвалидите (1982), Стандартните правила на ООН по обезпечаването на равни възможности за инвалидите (1993), Саламанската декларация за принципите, политиката и практическите действия в сферата на образованието на лица със специални потребности (1994), Дакарските рамки за действия, приети на Световния форум по образование (2000).

Грижите за постепенно изравняване на правата за образование на хората с различни физически и психически способности налагат нови изисквания за значителни изменения в исторически утвърдилите се постижения на образователния и възпитателния процес в областта на хуманизацията и демократизацията на съвременното училище².

Инклузивното образование в Русия е едно от стратегическите направления за реализацията на правата на всяко дете на образование, тъй като е закрепено в Конвенцията за правата на инвалидите, ратифицирана от Русия през април 2012³. Ратификацията на тази Конвенция постави пред педагогическата общественост задачата за търсене на пътища за развитието на новото училище, благодарение на която много деца с ограничени възможности на здравето, с инвалидност могат да реализират своето право да се обучават по местожителство, наравно със своите връстници, в условия на отчитане на образователните им потребности.

Едно от направленията за ефективна работа на образователната организация в областта на развитието на инклузивна култура, политика и практика е качественото управление на процеса на включването на „специалното“ дете и неговото семейство в образователната среда. Пред ръководството на образователната организация, встъпваща по пътя на инклузията, възникна задачата за адаптация на всички участници в образователния процес – родители, деца, педагози към изменящите се социални условия. Във връзка с тези изменения в щатовете на образователните учреждения се появяват нови специалисти – координатори по инклузия, или координатори по специалните образователни потребности (терминът се използва в някои англоезични страни). На съвременния етап този координатор в образователното учреждение, реализиращ инклузивното образование, се утвърждава като ключова фигура⁴.

Тази длъжност е нова за образователната организация. Много често в щатовете се среща и длъжността тютор, като помощник на учителя в инклузивния клас, работещ с едно или с няколко деца. Тюторът е специалист, осъществяващ непосредствено съпровождане на детето (децата) със специални образователни потребности през учебния ден по време на фронталните и (ако е необходимо) в индивидуалните занятия, в междучасията, при изпълнението на едни или други режимни моменти. Основната задача на тютора е да оказва помощ на детето, на неговите родители, на учителя и на другите участници в образователния процес за адаптиране в новата среда, за формиране на учебни навици, а така също и на навици за адаптивно поведение.

Взаимодействието на учителя и педагога по съпровождане се осъществява минимално в следните три основни направления:

- взаимодействие в процеса на обучението на децата;
- взаимодействие в процеса на социализацията на детето;
- взаимодействие в процеса на работата с родителите на детето със специални образователни потребности⁵.

Функциите на координатора по инклузия в образователното учреждение изпълнява по правило един сътрудник, но се среща и друга ситуация, в която функциите на координатор се разпределят

между няколко души. В това отношение са интересни резултатите от изследването на Д. Митчелл за ролята на лидера в развитието на инклузивната култура и политика в образователното учреждение, проведено в три училища на САЩ. Установени са шест основни лидерски роли: а) разработка и пропаганда на виждания, б) поощрение и признание, в) привличане на ресурси, г) стандартни организационни процедури, д) проследяване на подобренията в индивидуалното развитие и е) преодоляване на проблеми. Посочените шест роли изпълнявали множество хора, включително и такива, които в училището нямали формална власт⁶.

По наше мнение основната цел в работата на координатора е обезпечаването на ефективно взаимодействие с всички субекти на инклузивния образователен процес, което е и едно от най-важните условия за успешно включване на децата с ограничени възможности на здравето и техните родители в средата на образователната организация, нейното адаптиране към новите условия на функциониране.

Може да се отделят основните задачи на координатора, които той следва да решава в своята дейност. Тяхното формулиране се основава на изискванията към професионалния модел на дейността на педагога, осигуряващи обща представа за това, което трябва да бъде направено за достигане до най-високи резултати.

Към тези задачи се отнасят:

1. Осигуряване на поддръжка в дейността на администрацията по направление на развитието на инклузивна култура в учрежденията, формиране на инклузивни ценности, философия и идеология в педагогическите, ученическите и родителските колективи, приспособеност, подреденост на образователното учреждение към потребностите на децата.

2. Участие в осъществяването на инклузивна политика, определяне на стратегия и тактика в дейността на педагогическия колектив в областта на инклузивното образование.

3. Планиране, реализация и анализиране на конкретни стъпки в администрацията по развитието на инклузивна практика в образователното учреждение.

4. Поддръжка на инклузивната практика: организация на условията за иновационна дейност на конкретните педагози – учители,

възпитатели, специалисти по психолого-педагогическо съпровождане.

5. Търсене на необходими ресурси както „в“ образователното учреждение, така и „извън“ него.

6. Планиране, реализация и мониторинг на конкретните стъпки на педагогическия колектив по включване на „специалните“ деца в групата на връстниците им и в образователния процес, оценка на адаптацията и динамиката на развитието.

7. Координация на взаимодействието и междудисциплинарния екип от специалисти по психолого-педагогическо съпровождане, в това число и на участниците в психолого-медико-педагогическия консилиум на образователното учреждение.

8. Регулиране на взаимоотношенията между всички участници в образователния процес, предвиждане и разрешаване на конфликтни ситуации, поддръжка на отношения на сътрудничество и взаимопомощ.

9. Организация на взаимоотношенията с родителите на учащите се (на възпитаниците).

10. Координация на взаимодействията в образователното учреждение със социалните партньори – учрежденията и организациите, свързани в единната система на инклузивното образователно учреждение или заинтересовани за развитието на идеите за поддръжка на инклузивното образование (фондове, регионални обществени организации по поддръжка на децата-инвалиди и др.).

Качественото управление на цялостния процес по включване на детето със специални образователни потребности и на неговото семейство в общообразователната среда се постига чрез развитие на инклузивна култура, политика и практика.

Върху ефективността на дейността в образователното учреждение по направление на развитието на инклузивната политика и практика влияят множество фактори, включително и ефективната работа на всички междудисциплинарни екипи от педагози и администрация, а така също и дейността на координатора по инклузия. В търсенето на показатели за ефективността на сложната инклузивна работа поставяме акцент върху следните основни индикатори:

Учреждението успешно реализира инклузивна практика, когато всички деца, включени в образователния процес, показват положителна динамика в развитието (особено в развитието на социални навици), приспособими са и са приемани от детската група, посещават с желание образователното учреждение, получават помощ и поддръжка в процеса на овладяването на образователната програма.

От една страна, всеки от родителите на „специалните“ деца разбира както перспективата в развитието им; участва при решаване на актуалните индивидуални задачи и поема своята отговорност в процеса на включване на детето му в образователната среда. Всеки от родителите пълноценно участва в процеса на обучение и развитие на своето дете, обстойно и непрекъснато се информира и поддържа правилата за организиране и реализиране на дейностите по време на престоя му в образователното учреждение. Включен е в системата за психолого-педагогическо съпровождане на своето дете.

От друга страна, родителите на всички деца, посещаващи инклузивната група заемат активна позиция на сътрудничество и поддръжка по отношение на семейството на детето със специални образователни потребности, с учителя, със специалистите по психолого-педагогическо съпровождане.

Педагозите, като приемат политиката на администриране на образователното учреждение по инклузивно образование, реализират инклузивна практика, като използват както вече наличния професионален опит и знания, така иновационните подходи към обучението и възпитанието на децата със специални образователни потребности, участват в разработването и реализацията на индивидуалните образователни планове (индивидуалните планове и програми за развитие в предучилищните образователни учреждения), ефективно взаимодействат с родителите, координаторите по инклузия, със специалистите по психолого-педагогическа подкрепа, притежават положителна мотивация в дейностите по обучение и възпитание на поверените им деца, разполагат с информация за възможните ресурси както в образователното учреждение, така и извън него (в ресурсния център по развитие на инклузивното образование, в методическия център, в обществените организации) и активно ги използват в професио-

налната си дейност. Специалистите по психолого-педагогическа подкрепа работят в междудисциплинарен екип, спазват приетите колегиални решения и подходи в планирането и реализацията на своята професионална дейност, ефективно взаимодействат с родителите, педагозите (възпитателите и учителите).

Администрацията и специалистите по подкрепа събират и ползват информация за възможните ресурси както в образователното учреждение, така и извън него, като ги използват в професионалната дейност. Ръководителите на образователните учреждения, от своя страна, създават условия за развитие и поддръжка на инклузивна култура, формират инклузивни ценности и съответстваща на вътрешните правила за работа на учреждението, вземат активно (ръководно) участие във формирането на инклузивна политика (стратегия) и тактика, направляват развитието на инклузивната практика в педагогическия колектив, разбират важноста на своите указания за поддръжка към сътрудниците, отговарят за координация на работата, свързана със специалните образователни потребности. Като се ръководят от своите основни функции, членовете на администрацията на образователното учреждение осъзнават своята ръководна роля за изграждане и поддържане на отношенията към децата с ограничени възможности на здравето и към техните родители. Взаимодействат с координатора по инклузия за разрешаване на въпроси, свързани с ефективната организация на образователния процес. Съвместно с другите членове на колектива реализират инклузивната образователна политика. Разработват и реализират системата на мониторинг върху дейността на образователното учреждение по направление на инклузивното образование. Събират и анализират информация за достиженията на децата с ограничени възможности на здравето. Проучват и оценяват иновационната работа на педагогическия колектив в дейностите по развитие на инклузивната практика.

Координаторите по инклузивно образование в управлението на образованието, в ресурсните центрове, в методическите центрове, в психолого-педагогическите и медико-социалните центрове своевременно получават информация (статистическа и качествена) за децата с ограничени възможности на здравето, своевременно и оперативно

получават запитвания за една или друга (организационна, методическа) поддръжка на педагогическия колектив в образователното учреждение, потребност за психолого-педагогическа подкрепа на децата и (или) на техните родители.

Едно от условията за ефективна работа на образователната организация в областта на развитието на инклузивната култура, политика и практика е качествено управление на всички процеси на включването на детето със специални потребности и на членовете на неговото семейство в общообразователната среда. Пред ръководството на образователната организация, която тръгва по пътя на инклузията, възниква и друга задача – адаптация на всички участници в образователния процес – родители, деца, педагозите към изменящите се социални условия.

Безспорно е, че в решенията на посочените задачи координаторът по инклузия може да окаже квалифицирана помощ.

Обаче е известно, че съдържанието и конкретните стъпки в дейността на координатора по инклузия в образователната организация зависят и още и от следните фактори:

- общата стратегия на органите на управление на образованието и администрацията на образователната организация в областта на развитието на инклузивното образование;

- стадия (етапа) на включване на образователната организация в работата по развитие на инклузивната политика и практика;

- спецификата на организацията на работата в образователната организация на една или друга степен на образованието (детска градина, училище, колеж и др.);

- подготовеността на педагогическия колектив в общата образователна организация;

- спецификата на контингента деца и родители, които участват в образователния процес.

Като се отчита обстоятелството, че наред с посочените фактори влияние върху този нов, актуален, сложен и противоречив процес оказват и много други въздействия, следва изводът, че са необходими нови изследвания за ролята на координатора по инклузия.

БЕЛЕЖКИ

¹ **ФЗ 2012: Федеральный закон** от 29.12.2012 N 273-ФЗ (ред. от 31.12.2014) “Об образовании в Российской Федерации”.

² **Comba, 2012:** Wa Munyi, C. Past and present perceptions towards disability: A historical perspective, 2012.

³ **Борисова, 2009:** Борисова Н. В., С. А. Прушинский. Инклюзивное образование: право, принципы, практика. – Москва: РООИ “Перспектива”.

⁴ **Дмитриева, 2010:** Дмитриева Т. П. Организация деятельности координатора по инклюзии в образовательном учреждении. – Москва: Центр “Школьная книга”.

⁵ **Организация** специальных образовательных условий для детей с ограниченными возможностями здоровья в общеобразовательных учреждениях: Методические рекомендации / Отв. ред. С. В. Алехина. — М.: МГППУ, 2012. — 92 с.

⁶ **Мичел, 2009:** Митчелл Дэвид. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования (Использование научно-обоснованных стратегий обучения в инклюзивном образовательном пространстве). Главы из книги, пер. – Анিকেев И. С., Борисова Н. В. – М.: РООИ “Перспектива”, 2009.